

GEMEENTE OPSTERLAND

Milieubeleidsplan

september 2005

GEMEENTE OPSTERLAND

Milieubeleidsplan

september 2005

dossier W0295.01.001
registratienummer NN-RM20040794

versie 6

INHOUD	BLAD
1 INLEIDING	4
2 UITGANGSPUNTEN VAN MILIEUBELEID	6
3 DE MILIEUAMBITIE VAN OPSTERLAND	10
4 GROEN	13
5 WATER	16
6 MILIEUBEWUST GEDRAG	19
7 EXTERNE VEILIGHEID	21
8 KLIMAAT & ENERGIE	23
9 RUIMTELIJKE ONTWIKKELING	25
10 VERGUNNINGVERLENING EN HANDHAVING	29
11 GELUID	33
12 BODEM	36
13 AFVAL	38
14 GEMEENTELIJKE INTERNE MILIEUZORG	40
15 INSTRUMENTEN EN ORGANISATIE	41
16 COLOFON	44

1 INLEIDING

Voor u ligt het milieubeleidsplan van de gemeente Opsterland. In dit plan staat wat de gemeente de komende jaren (van 2005 tot en met 2015) op milieugebied wil bereiken, en voor welke aanpak zij kiest. Naast speerpunten en milieuambities bevat dit plan een overzicht van milieudoelen, uitgewerkt in concrete acties en projecten die de komende jaren hun beslag krijgen.

Waarom een milieubeleidsplan

De snelheid van huidige ontwikkelingen vraagt om nieuwe accenten in het gemeentelijk milieubeleid. Het landelijke milieubeleid, maar ook de milieuwetgeving, zijn sterk veranderd en zullen de komende jaren nog verder veranderen. Dit veranderende milieubeleid roept vragen op als: Hoe verbeteren we de milieuhandhaving? Hoe voorkomen we milieu-onveilige situaties? Hoe passen we het milieubeleid toe in ruimtelijke plannen? Hoe gaan we om met milieucommunicatie? Daarnaast heeft de gemeente de ruimtelijke ontwikkeling van Opsterland richting gegeven in het Structuurplan 'Opsterland in beeld'. De beleidlijnen die hierin zijn uitgezet vragen om een nadere vertaling in plannen. Het milieubeleidsplan is één van de plannen waarin de uitgezette lijnen worden uitgewerkt.

Dit milieubeleidsplan geeft antwoord op de volgende drie fundamentele vragen:

1. Aan het oplossen van welke mondiale en nationale milieuproblemen kan Opsterland op lokaal niveau werkelijk een zinnige bijdrage leveren?
2. Welke elementen van het milieu en de natuur in Opsterland behoeven duidelijk een kwalitatieve verbetering of

behoeven ten minste inspanning van Opsterland om te worden behouden?

3. Welke speerpunten van (milieu)beleid kiest Opsterland?

De functie en status van het milieubeleidsplan

Het milieubeleidsplan is bepalend voor de uitvoering van de reguliere (wettelijke) milieutaken van de gemeente, bijvoorbeeld vergunningverlening en handhaving op grond van de Wet milieubeheer. Dit is in de Wet milieubeheer vastgelegd. Daarnaast biedt dit milieubeleidsplan een kader voor plannen op andere beleidsvelden (bijvoorbeeld Ruimtelijke Ordening en Openbare Werken). Bij het vaststellen van ander beleid en het nemen van besluiten houdt de gemeente rekening met het milieubeleidsplan.

Tot slot geeft het plan de burgers en bedrijven inzicht in de uitgangspunten en milieuambities van de gemeente.

Programma, begroting, verslag en monitoring

Het milieubeleidsplan staat niet op zichzelf. Het beleid wordt vertaald naar een meerjarenuitvoeringsprogramma, waarin de acties en projecten zijn gekoppeld aan de benodigde middelen (geld en tijd), een planning (welk jaar) en de verantwoordelijke afdeling. Jaarlijks legt de gemeente op basis van monitoring de resultaten vast in een jaarverslag. Op basis van het meerjarenprogramma en het jaarverslag over het voorgaande jaar stelt de gemeente jaarlijks een programma op voor het komende jaar. Het jaarprogramma wordt gekoppeld aan de begroting. In hoofdstuk 15 wordt hier nader op ingegaan.

Hoe is het plan tot stand gekomen

Ten behoeve van dit plan is een projectgroep samengesteld met een vertegenwoordiging van de gemeentelijke organisatie. Deze

projectgroep heeft, met ondersteuning van DHV, het milieubeleidsplan opgesteld.

In dit milieubeleidsplan is gekozen voor een pragmatische aanpak, met herkenbare thema's (vanwege de leesbaarheid is dus niet gekozen voor diepgaande analyses en beschouwingen).

Tussentijds heeft terugkoppeling plaatsgevonden met een stuurgroep, waarin de wethouder Milieu en afdelingshoofden zitting hadden, en met de raadscommissie Ruimtelijke Aangelegenheden.

Daarnaast hebben maatschappelijke organisaties (bedrijfsleven, huismannen/ vrouwen, Plaatselijk belangen en Natuur- en milieuorganisaties) tijdens consultatieavonden op de hiertoe opgestelde discussienota gereageerd.

2 UITGANGSPUNTEN VAN MILIEUBELEID

Van belang voor het opstellen van een milieubeleidsplan dat past bij de gemeente Opsterland is het vaststellen van de huidige milieusituatie. Tevens is het noodzakelijk om een beeld te hebben van de wijze waarop de gemeente zich ontwikkelt en van het vastgestelde gemeentelijke beleid. Daarnaast zijn de (milieu) ontwikkelingen op provinciaal, landelijk en Europees niveau van belang.

Milieuschets Opsterland

Momenteel zijn er in Opsterland ogenschijnlijk geen omvangrijke milieuproblemen. Belangrijke eigenschappen zijn de rust en ruimte en het groene karakter met veel natuur.

Industriële activiteiten met substantiële milieubelasting zijn in Opsterland niet aanwezig. Er is bijvoorbeeld geen sprake van omvangrijke geluids- of stankoverlast waar veel inwoners dagelijks last van hebben. Wel zijn er incidentele knelpunten. Dit neemt niet weg dat in Opsterland, zoals in alle gemeenten, een bijdrage wordt geleverd aan verschijnselen die op grotere schaal grote problemen veroorzaken, zoals: waterverontreiniging, luchtverontreiniging en bodemverontreiniging. Voorbeelden hiervan zijn:

- verzuring door ammoniakemissie van agrarische bedrijven.
- klimaatverandering door het broeikaseffect als gevolg van de uitstoot van CO₂ door het gebruik van energie.

In zijn algemeenheid voert de gemeente de wettelijke milieutaken, zoals de vergunningverlening en handhaving, op voldoende niveau uit. Echter door het ontbreken van actuele en heldere beleidsmatige kaders wordt vaak ad hoc gewerkt. Dit geldt voor de meeste milieuthema's.

Ruimtelijke ontwikkelingen Opsterland

In de ruimtelijke ontwikkeling van Opsterland worden twee ontwikkelingsprofielen onderscheiden.

In een deel van de gemeente, nabij de rijksweg A7, geldt het ontwikkelingsprofiel "A7- zone". In dit gebied wordt bewust gekozen voor een bundeling van zowel wonen als werken. De versterking van de economische structuur vindt hier met name plaats bij het bedrijvenpark Azeven, in het regionaal centrum Gorredijk en in mindere mate in Ureterp. Voor de overige dorpen wordt gekozen voor een ontwikkeling passend bij de maat en schaal van de dorpen.

Voor het gebied verder van de A7 verwijderd, geldt het ontwikkelingsprofiel "Rust en Ruimte". In dit gebied ligt de nadruk meer op behoud van kwaliteit van de ruimte dan in het gebied direct langs de A7. Een belangrijk deel van het stroomgebied van het Koningsdiep valt in het laatste gebied. Bakkeveen is in dit gebied aangewezen als verblijfsrecreatief zwaartepunt.

Ruimtelijke ontwikkeling heeft zowel positieve als negatieve milieugevolgen. Enerzijds zullen de economische ontwikkeling van bijvoorbeeld de A7- zone en het bouwen van woningen onmiskenbaar een toename van de milieubelasting meebrengen, zoals afval, geluid, luchtvervuiling, gebruik grondstoffen en energieverbruik.

Anderzijds bieden de geplande ontwikkelingen Opsterland kansen om zich te onderscheiden op het gebied van milieu en duurzaamheid. In dit milieubeleidsplan wordt vastgelegd hoe milieubewust en hoe 'duurzaam' deze ontwikkelingen plaats zullen vinden. De uitgangspunten daarvoor zijn vastgelegd in het structuurplan.

Structuurplan als uitgangspunt gemeentelijk milieubeleid

In het Structuurplan 'Opsterland in beeld' staan de contouren van het ruimtelijk beleid beschreven. Deze contouren steunen op een aantal pijlers. Deze pijlers van het ruimtelijk beleid vormen eveneens de belangrijkste pijlers van dit milieubeleidsplan:

Behoud van leefbaarheid

Bijvoorbeeld veiligheid in de woonomgeving, voldoende voorzieningen en bereikbaarheid.

Behoud van culturele identiteit

Eén van de voornaamste dragers van die identiteit is het behoud van 'rust en ruimte', de landelijkheid (zowel in de omgeving als bij de woningen).

Behoud van de economische structuur

De ontwikkeling van het bedrijfsleven moet passen bij de maat en schaal van Opsterland (dus per kern een differentiatie naar type, omvang en werkgebied van de bedrijven). Activiteiten zullen primair worden gebundeld in de A7-zone, met Gorredijk en Ureterp als economische ontwikkelingsgebieden. Voor het overige deel van de gemeente is het streven gericht op een economische plattelandsontwikkeling, met behoud van ruimte, landelijkheid, natuurlijke waarden en een leefbaar en veilig milieu.

Behoud van de omgevingskwaliteit

De gemeente streeft naar behoud van rust en ruimte, herstructurering van oudere woongebieden, behoud van milieukwaliteiten, duurzaam waterbeheer en behoud van schaarse ruimte om 'ongestoord' te kunnen wonen.

Duurzame en dynamische ontwikkeling

Streven naar een dynamisch evenwicht, streven naar flexibel en meervoudig gebruik van de schaarse ruimte; bijvoorbeeld landschappelijke groene elementen hebben een ecologische functie, een omgevingsfunctie en zijn tegelijkertijd gebruiksgroen.

Verdringing en segregatie

Bij de noodzakelijke verplaatsing van functies (bedrijven, woonfuncties) moet zo veel mogelijk het instrument van compensatie worden gehanteerd (financiële compensatie, natuurcompensatie of functionele compensatie).

Deze pijlers van het ruimtelijk beleid vormen een belangrijke basis voor de milieumambities van de gemeente en zijn vervolgens vertaald in concrete milieudoelen, -acties en -projecten. Afgeleid van de pijlers van het ruimtelijk beleid zijn de kernpunten van het milieubeleid:

- Het behoud van de rust en de ruimte, leefbaarheid en omgevingskwaliteit
- Duurzame ontwikkeling

Duurzame ontwikkeling

“Een ontwikkeling die voorziet in de behoeften van huidige generaties zonder dat daarmee de mogelijkheden van toekomstige generaties in gevaar worden gebracht ook in hun behoeften te voorzien.” (Brundtland, 1987)

Volhoudbaarheid

De vertaling van ‘sustainability’ in het Zuid-Afrikaans is niet ‘Duurzaamheid’ maar ‘**Volhoudbaarheid**’. Een beeldende term die aangeeft dat zowel de aarde als de mensheid de gewenste ontwikkelingen moeten kunnen blijven volhouden.

Provinciaal, landelijk en Europees milieubeleid

Op *landelijk niveau* biedt het vierde Nationaal Milieubeleidsplan (NMP4) een belangrijk kader. Het NMP4 legt het accent sterk op een duurzame ontwikkeling van de samenleving en de aanpak van hardnekkige milieuproblemen zoals aantasting van de leefomgeving, verlies aan biodiversiteit en klimaatverandering. Het rapport ‘Naar nieuwe wegen in het milieubeleid’ van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) sluit hierbij aan. De focus ligt vaak op de problemen die nu spelen. Er zijn echter ontwikkelingen gaande die pas op langere termijn zichtbare effecten zullen hebben. Bij zaken als CO₂-uitstoot en het verlies aan biodiversiteit is een andere aanpak nodig. Er moet gewerkt worden aan een vertaling van abstracte milieukennis naar de belevingswereld van burgers. Zo kan er maatschappelijk draagvlak ontstaan voor de aanpak van deze problemen. Daarnaast is het voor het milieubeleidsplan van belang te constateren dat het Rijk en Provincies steeds meer beleidsvrijheid bij de gemeente neerleggen. Doel hiervan is om gemeenten meer mogelijkheden te bieden om maatwerk te kunnen leveren. In zijn algemeenheid levert dit echter ook een toename van de werkzaamheden op. Tegelijkertijd wil het Rijk minder en simpeler regels. Op termijn streeft het Rijk bijvoorbeeld naar één alomvattende vergunning voor de uitvoering van een bouwplan, waarin alles op het gebied van ruimte en milieu wordt geregeld. Hierin worden ondermeer de huidige bouw- en milieuvergunning gecombineerd.

Op *Provinciaal niveau* is het derde Milieubeleidsplan voor Fryslân opgesteld. In dit Milieubeleidsplan ligt de nadruk op de versterking van uitvoering van het Friese milieubeleid. Het is dan ook opgesteld in de vorm van activiteiten. Het heeft ten doel andere overheden actief te betrekken bij uitvoering van milieubeleid, de communicatie te verbeteren en de provinciale

voorbeeldfunctie te versterken. De provincie heeft vijf prioriteiten gekozen:

- Versterken voorbeeldfunctie
- Preventie in het bedrijfsleven
- Meer afstemming van beleid
- Inhaalslag bodemkwaliteit
- Meer geld voor baggerproblemen

Tot slot zal de invloed van *Europese regelgeving* steeds groter worden. Voorbeelden hiervan zijn de eisen over het publiek maken van toezichtsgegevens en Europese wetgeving op het gebied van natuurbescherming (Habitat- en Vogelrichtlijn, Europese Kaderrichtlijn Water).

Algemene uitgangspunten

Naast de hiervoor weergegeven uitgangspunten zijn er een aantal algemene uitgangspunten (zie kader), die als een rode draad door alle milieuthema's heenlopen. Doel hiervan is het realiseren van een duurzame ontwikkeling.

Algemene uitgangspunten

Voorzorgsbeginsel

De nadelige gevolgen van een activiteit worden door een extra inspanning voorkomen.

Dragen en stimuleren van eigen verantwoordelijkheid

Voor het slagen van het milieubeleid is het noodzakelijk dat de gemeente, maar ook de burgers, hun eigen verantwoordelijkheid dragen en dit verantwoordelijkheidsgevoel ook actief stimuleert binnen de organisatie.

Bestrijding aan de bron

In geval van nadelige effecten van een activiteit worden niet de symptomen van deze activiteit bestreden, maar wordt het probleem bij de veroorzaker aangepakt.

Vervuiler betaalt

Bij constatering van een vervuiling worden de kosten indien mogelijk verhaald op de vervuiler.

ALARA beginsel (As Low As Reasonably Achievable)

Indien nadelige effecten op het milieu als gevolg van een activiteit niet zijn te voorkomen moet in elk geval de grootst mogelijke bescherming worden geboden, voor zover dit redelijkerwijs van een bedrijf kan worden verlangd.

3 DE MILIEUAMBITIE VAN OPSTERLAND

Inleiding

Dit hoofdstuk bevat de milieumambitie van de gemeente Opsterland. Deze ambitie bestaat uit een viertal milieuspeerpunten, gevolgd door een korte omschrijving van de overige ambities per milieuthema. De ambities zijn gebaseerd op de resultaten van de interne bijeenkomsten (zowel ambtelijk als bestuurlijk) en de externe bijeenkomsten hierover.

Speerpunten van milieubeleid

Voor de komende jaren zet de gemeente in op de volgende speerpunten:

- Behoud van de kwaliteiten van groen en water
- Stimuleren van het milieubewust gedrag
- Behoud van veilige bedrijvigheid
- Stimuleren energiebesparing en toepassing duurzame energie

Opsterland kiest juist deze speerpunten omdat ze voor een belangrijk deel rechtstreeks voortvloeien uit de ambities van het structuurplan: het behoud van twee belangrijke kernkwaliteiten (groen en water), het behoud van leefbaarheid (o.a. veiligheid) en het stimuleren van duurzame ontwikkeling (energiebesparing en duurzame energie). Daarnaast vindt de gemeente dat milieubewust

gedrag van burgers en bedrijven onmisbaar is om de gemeente leefbaar te houden. Dit past ook in de algemene ambitie van de gemeente om burgers meer te betrekken bij de realisatie van de gemeentelijke ambities.

Speerpunt 1 Behoud van de kwaliteiten van groen en water

Groen en water zijn twee kernkwaliteiten van Opsterland, die in belangrijke mate bijdragen aan de leefbaarheid en de omgevingskwaliteit van de gemeente. Dit geldt zowel voor het buitengebied als het bebouwd gebied.

Het behoud van het groene karakter zal uitgangspunt zijn bij het ontwikkelen van ruimtelijke plannen en het beheer van het gemeentelijk groen. Aandachtspunten daarbij zijn het behouden van de verbindingen tussen de verschillende groene elementen en de bescherming van biodiversiteit.

De gemeente wil de huidige (ecologische) kwaliteiten van *water* beschermen en de waterstructuren (beken, sloten, vijvers, etc.) waar mogelijk behouden en versterken. Belangrijk project in het buitengebied is vanzelfsprekend de uitvoering van het integraal ontwikkelingsplan voor het beekdal van het Koningsdiep.

Schoon hemelwater wil de gemeente zoveel mogelijk rechtstreeks ten goede laten komen van het oppervlaktewater. Ook zal het functioneren van het rioolstelsel verder worden verbeterd, opdat de emissie vanuit de riolering zal verminderen.

Speerpunt 2 Stimuleren van het milieubewust gedrag

Milieubewust gedrag van zowel burgers als bedrijven is essentieel om de gemeente leefbaar te houden. Door meer doelgericht te communiceren en de betrokkenheid van burgers en bedrijven te verhogen zal de gemeente meer draagvlak krijgen voor haar milieubeleid. Daarnaast zal milieubewust gedrag bereikt worden door zowel burgers als bedrijven meer aan te spreken op

milieuovertredingen. Hierbij hanteert de gemeente een meer eenduidige aanpak van overtredingen.

Speerpunt 3 Behoud van veilige bedrijvigheid¹

Een voorwaarde voor een leefbare gemeente is veiligheid. Burgers moeten de zekerheid hebben dat ze in een veilige gemeente wonen. Momenteel is dat zeker het geval en dat wil de gemeente zo houden.

Nieuwe wet- en regelgeving op dit vlak zal strikt worden toegepast (veiligheid is niet onderhandelbaar), de gemeente blijft inzicht houden in de situatie en gegevens met betrekking tot veiligheid zijn meer openbaar voor de burgers.

Speerpunt 4 Stimuleren energiebesparing en toepassing duurzame energie

De klimaatverandering als gevolg van het broeikas effect, die zich met ongekende snelheid voltrekt, is een zorgwekkend mondiaal probleem. Op lokaal niveau kan een bijdrage worden geleverd aan de oplossing van deze problematiek. Door concrete, realistische projecten uit te voeren ten behoeve van energiebesparing en duurzame energie wil Opsterland (gemeente, burgers, bedrijven) zijn bijdrage leveren.

Overige milieuambities per thema

Milieucriteria integraal onderdeel van ruimtelijke plannen

Het opstellen van een ruimtelijk plan is de eerste stap in de ontwikkeling van een gebied of een locatie. Het is dan ook het

¹ In dit milieubeleidsplan wordt onder veiligheid verstaan: veiligheidsrisico's vanwege de opslag, de toepassing en het transport van gevaarlijke stoffen (het betreft dus bijvoorbeeld niet sociale veiligheid of constructieveiligheid).

meest efficiënt en het meest effectief om de milieucriteria zo vroeg mogelijk in het proces in te brengen, in samenhang met de andere beleidsvelden. Voorwaarde hiervoor is om de relevante milieu-informatie op adequate wijze beschikbaar te hebben.

Beleidskaders voor vergunningverlening en handhaving

Door de vergunningverlening en handhaving uit te voeren volgens vaste beleidskaders zal de kwaliteit op adequaat niveau worden gehouden. Hierdoor wordt voorkomen dat op ad hoc basis wordt gewerkt. Beleidskaders worden opgesteld op basis van bijvoorbeeld veranderende wet- en regelgeving. Voor handhaving is inmiddels beleid vastgelegd in de notitie Programmatisch handhaven.

Geluidsruimte op maat

In grote delen van de gemeente is het zelden of nooit "stil". Door mensen veroorzaakt geluid, vooral van wegverkeer, is vaak op grote afstand hoorbaar. Dit is voor velen het meest storende verschijnsel op het gebied van geluid. Geluid van wegverkeer is moeilijk te reduceren, maar vraagt niettemin om een (gebiedsgerichte) aanpak. Vooral natuurgebieden en het beekdal van het Koningsdiep moeten van (ver)storend geluid worden gevrijwaard. Dit komt de recreatieve waarde ten goede. In woonkernen is een hoger geluidsniveau aanvaardbaar dan in het landelijke gebied. Enkele geluidsproblemen in woonkernen moeten worden opgelost. Nieuwe knelpunten moeten worden voorkomen. De gemeente beseft dat zij slechts een beperkte invloed heeft op de toename van het wegverkeerslawaai vanwege met name de A7 en de N381.

Bodembeheer zonder daadwerkelijke risico's voor de volksgezondheid

De gemeente zal de komende jaren steeds meer bodemtaken vanuit de provincie naar zich toegeschoven krijgen. Ambitie van de gemeente is om te voorkomen dat vanwege bodemverontreiniging daadwerkelijke risico's voor de volksgezondheid ontstaan. Daarbij wil Opsterland de huidige 'niet-vervuilde bodem' beschermen (wat schoon is moet schoon blijven).

Optimaal blijven scheiden afvalstromen

Opsterland wil de huidige wijze van afvalinzameling voortzetten. Daarbij wil zij de mogelijkheden benutten om voor specifieke afvalstromen de inzamelresultaten te verbeteren, mits dit niet leidt tot significante verhogingen van de kosten.

Deze verbeteringen worden ingevoerd op basis van monitoring en sorteerproeven, gecombineerd met de resultaten van een Bewonersonderzoek Afvalscheiding en Afvalpreventie.

De gemeente als voorbeeld

De gemeente wil op een actieve manier invulling geven aan haar voorbeeldfunctie, door met enige regelmaat specifieke projecten uit te voeren waarmee ze haar milieubelasting aantoonbaar terug dringt (bijvoorbeeld inkoop duurzaam opgewekte energie voor de gemeentelijke gebouwen). De gemeente kiest daarbij voor een pragmatische aanpak.

Uitwerking naar doelen, acties en projecten

In de volgende hoofdstukken zijn de ambities per thema vertaald in doelen. De doelen zijn voor de jaren 2005-2008 uitgewerkt in acties en projecten.

4 GROEN

Huidige situatie

De gemeente Opsterland is een groene gemeente. Naast belevingswaarde en recreatieve waarde heeft groen (bossen, natuurgebieden, weilanden, bermen, tuinen, plantsoenen) een ecologische functie en is groen van groot belang voor het behoud van een goede luchtkwaliteit.

Aandachtspunten zijn het behouden en aanbrengen van verbindingen tussen de verschillende groene elementen. Deze verbindingen zijn van groot belang voor de verbetering van de leefomstandigheden van waardevolle plant- en diersoorten.

Momenteel ontbreekt bij de gemeente het inzicht in de actuele stand van zaken voor wat betreft biodiversiteit en ecosystemen. Op basis van het gemeentelijke plan voor ecologisch groen wordt momenteel circa tweederde deel van het openbaar groen ecologisch beheerd. Chemische bestrijdingsmiddelen worden al sinds 1986 niet meer door de gemeente gebruikt.

Ook landbouwgrond is mede bepalend voor het groene karakter van de gemeente. Het stimuleren van duurzame landbouw is één van de doelstellingen van het ROM-beleid voor Zuid-Oost-Friesland, en daarmee ook van het gemeentelijk beleid.

Een aandachtspunt is de schaalvergroting van de landbouw in het buitengebied, waardoor in de laatste decennia een deel van de landschapselementen met belangrijke ecologische waarden is verdwenen (bijvoorbeeld houtsingels, zowel in kwantiteit als kwaliteit). In het recent vastgestelde gemeentelijk Landschapsbeleidsplan ligt de nadruk dan ook op behoud, herstel en ontwikkeling van de verschillende landschapstypen, als groene

tegenhanger van de ontwikkeling van wonen en werken. Een versterking van wonen en werken zal plaatsvinden langs de A7 met het overige deel van de gemeente (vooral het beekdal van het Koningsdiep met de aangrenzende en nabije natuurgebieden en bossen) als groene tegenhanger.

Recreatie levert soms een spanningsveld op in combinatie met natuur (bijvoorbeeld vanwege verstoring van stille gebieden). Er moet een goede balans worden gezocht tussen (de ontwikkeling van) natuur en (die van) recreatie.

Ambitie

Behoud van de kwaliteiten van groen

Het groene karakter is één van de kernkwaliteiten van Opsterland, die in belangrijke mate bijdraagt aan de leefbaarheid en de omgevingskwaliteit van de gemeente (inclusief de luchtkwaliteit). Dit geldt zowel voor het buitengebied als het bebouwd gebied. Opsterland wil deze kwaliteit behouden.

Als we planten en dieren geen geschikte leefruimte bieden, tasten we (ook) de kwaliteit van leven van de inwoners aan. Behoud en herstel van de natuurlijke verscheidenheid (biodiversiteit) is dan

ook een primair uitgangspunt van het beleid. Het gaat hierbij niet alleen om de bescherming van plant- en diersoorten, maar ook van complete ecosystemen. Dit komt ook al in het Structuurplan naar voren. Het geldt voor het gehele grondgebied van de gemeente, en in het bijzonder voor de natuurgebieden, de (overige delen van) de Ecologische Hoofdstructuur en de openbare ruimte (bermen, plantsoenen etc.).

Doelen

1. Behoud groene karakter vormt kenmerkend uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen
2. Ecologische beheer van een substantieel deel van het gemeentelijk groen en stimuleren van ecologisch beheer door derden
3. Bescherming (behoud en versterking) van de biodiversiteit
4. Goed toezicht in het buitengebied op naleving van regelgeving en goede handhaving hiervan
5. Voldoen aan Flora- en faunawet, Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn
6. Vergroten betrokkenheid van burgers en bedrijven
7. Recreatie gaat niet ten koste van de kwaliteit van groen

Acties en projecten

1. *Behoud groene karakter als kenmerkend uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen*
 - Er wordt voor gezorgd dat behoud van het groene karakter een vast onderdeel vormt van het programma van eisen van ruimtelijke plannen van de gemeente.
 - Bij het opstellen van ruimtelijke plannen wordt een natuur- en landschapstoets uitgevoerd, met het doel:
 - inpassing in het landschap
 - behoud/inpassing groenverbindingen en landschappelijke elementen

- geen versnippering van het groen

De resultaten van de toets zullen steeds afhankelijk zijn van zowel de praktische als financiële mogelijkheden.

Daarnaast zal de gemeente onderzoeken in welke gevallen en op welke wijze Opsterland invulling zal geven aan compensatie van verlies van natuur- en landschapswaarden als gevolg van een ruimtelijk plan (bij aantasting van bos is dit inmiddels verplicht).

2. *Ecologische beheer van een substantieel deel van het gemeentelijk groen en stimuleren ecologisch beheer derden*
 - Het huidige aandeel van het gemeentelijk groen dat ecologisch wordt beheerd (circa. 2/3 deel) blijft hetzelfde.
 - De gemeente zal ook in de komende jaren geen gebruik maken van chemische bestrijdingsmiddelen.
 - Toepassen ecologisch bermenbeheer (behalve op bedrijventerreinen)
 - Stimuleren ecologisch landschaponderhoud en biologisch tuinieren
 - Uitvoering landschapsbeleidsplan
 - Voortzetten huidige projecten voor natuurontwikkeling
 - Onderzoek naar mogelijkheden om samen met agrariërs en andere betrokkenen projecten voor ecologisch landschapsonderhoud en natuurontwikkeling op te zetten
3. *Bescherming biodiversiteit*
 - Inventarisatie beschikbare kennis over huidige stand van zaken biodiversiteit
 - Benaderen provincie, natuurorganisaties, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten etc.
 - Vaststellen vervolg op basis van resultaten inventarisatie
 - Voorlichting en overleg over vervolg met betrokkenen

4. *Goed toezicht in het buitengebied op de naleving van regelgeving en goede handhaving hiervan*
Adequate handhaving regelgeving buitengebied
 - In het uitvoeringsprogramma handhaving heeft het buitengebied een hoge prioriteit.
 - Het toezicht en de handhaving worden gezamenlijk met de betrokken andere handhavers (zoals Wetterskip Fryslân, politie) uitgevoerd
 - Bij afvalstort, lozingen, afvalbranden en kappen van bomen wordt, indien illegaal, strafrechtelijk opgetreden
 - Er wordt voorlichting gegeven over handhaving en aanpak bij overtredingen in het buitengebied

5. *Voldoen aan Flora- en faunawet en Vogel- en Habitatrichtlijn*
 - Ruimtelijk relevante plannen en milieu- en bouwvergunningen worden getoetst aan de Flora- en faunawet, de Habitatrichtlijn en de Vogelrichtlijn.
 - Overleg over consequenties met agrarische sector in concrete gevallen

6. *Vergroten betrokkenheid burgers en bedrijven*
 - Voorlichting en overleg (zie andere actiepunten).
 - Burgers en bedrijven vooraf betrekken bij wijze van beheer en onderhoud openbaar groen: voorafgaand aan het vaststellen van plannen vindt standaard eerst voorlichting en overleg/inspraak plaats. Het organiseren van een cursus landschapsbeheer is één van de opties die zal worden onderzocht
 - Onderzoek naar mogelijkheden voor ontwikkelen project landschapsonderhoud gezamenlijk met betrokken bedrijven, burgers en (natuur)organisaties (zie actie 2)

7. *Recreatie gaat niet ten koste de kwaliteit van groen*
 - Nieuwe recreatie wordt vooraf getoetst op milieudruk; milieubelastende activiteiten worden geclusterd in de minder gevoelige gebieden; bij aantoonbare hinder vanwege recreanten worden maatregelen getroffen
 - Opsterland kiest voor extensieve recreatie, die past bij de milieu- en natuurwaarden in het buitengebied (wandelen, fietsen, kanoen, kleinschalige campings, etc.)

5 WATER

Huidige situatie

Het thema water is in Opsterland de afgelopen jaren een meer “medeordenend” element geworden in het ruimtelijk beleid. In bestemmingsplannen is meer ruimte voor water, en door het uitvoeren van de (verplichte) watertoets bij ruimtelijke plannen krijgen de waterkwaliteitsaspecten een meer herkenbare plek². Dit geldt voor nieuwe plannen voor woonwijken en bedrijventerreinen. Dit is vastgelegd in de gemeentelijke beleidsnota Duurzaam Bouwen, waarvan water een belangrijk onderdeel is. Belangrijk aandachtspunt in het bebouwd gebied is de afkoppeling van schoon hemelwater, zodat dit niet meer via het rioolstelsel wordt afgevoerd. Water is ook een belangrijk aspect in het buitengebied.

Voor de toekomst zal de Europese Kaderrichtlijn Water de gemeente voor nieuwe taken stellen. In 2015 moeten wateren een “goede toestand” hebben bereikt. Nadere concretisering van deze taken moet nog plaatsvinden. Samenwerking met het Waterschap zal daarbij steeds intensiever worden.

Belangrijk project in het buitengebied is vanzelfsprekend de uitvoering van het integraal ontwikkelingsplan voor het beekdal van het Koningsdiep. Dit plan, dat de komende jaren zal worden uitgevoerd, bevat onder meer maatregelen voor het herstel van de natuurlijke loop van het Koningsdiep.

Het gemeentelijk rioolstelsel is de afgelopen jaren sterk verbeterd.

² Dit milieubeleidsplan gaat met name in op kwaliteitsaspecten van water en niet op kwantitatieve aspecten (bijv. voorkomen wateroverlast)

Per 1 januari 2005 is de vuiluitworp hiervan verminderd overeenkomstig de wettelijke eisen hiervoor. Inmiddels werkt de gemeente aan een nieuw rioleringsplan voor de komende jaren, waarin het beheer van het gemeentelijk rioolstelsel is vastgelegd. Het voornemen is om het grootste deel van de percelen in het buitengebied de komende jaren aan te sluiten op het gemeentelijke rioleringsstelsel (afhankelijk van de bijdrage van het Waterschap). Daarnaast zal bij circa honderd percelen de waterzuivering geschieden met behulp van een IBA (Individuele behandeling afvalwater). Het waterschap is hiervoor bevoegd gezag.

Ambitie

Behoud van de kwaliteiten van water

Water is één van de kernkwaliteiten van Opsterland, die in belangrijke mate bijdraagt aan de leefbaarheid en de omgevingskwaliteit van de gemeente. Dit geldt zowel voor het buitengebied als het bebouwd gebied. Opsterland wil deze kwaliteit behouden. De gemeente wil de huidige (ecologische)

kwaliteiten van water beschermen en de waterstructuren (beken, sloten, vijvers, etc.) waar mogelijk behouden en versterken.

Doelen

1. Water krijgt een meer herkenbare plek in de (ruimtelijke) ontwikkeling van Opsterland.
2. Herstel, stimuleren en bescherming van ecologische functies van water en behoud van de huidige waterstructuren (beken, sloten, vijvers, etc.)
3. Vermindering van de belasting van het rioolstelsel met schoon hemelwater
4. Verdere verbetering kwaliteit afvalwater gemeentelijk rioolstelsel
5. Geen ongezuiverde lozingen van afvalwater in het buitengebied
6. Goed toezicht op lozingen en handhaving van de regelgeving
7. Vergroten betrokkenheid van burgers en bedrijven bij het waterbeleid

Acties en projecten

1. *Water krijgt meer herkenbare plek in de (ruimtelijke) ontwikkeling van Opsterland*
Opstellen en uitvoeren waterplan.
 - Dit betreft een integraal plan waarin alle wateraspecten zijn opgenomen (zowel kwalitatieve als kwantitatieve)
 - Intensivering samenwerking met waterschap (opstellen van een afvalwaterakkoord)
 - Locatieonderzoek naar waterbuffers
2. *Herstel, stimuleren en bescherming van ecologische functies en zo veel als mogelijk behoud van de huidige waterstructuren*
 - Vroegtijdig integreren van waterdoelen bij ruimtelijke plannen (watertoets, waterparagraaf)

- Bij ruimtelijke plannen invloed op grondwater meenemen in afweging, mede in verband met de verdrogingsproblematiek
 - Uitvoeren integraal ontwikkelingsplan voor het beekdal van het Koningsdiep
 - Sanering vervuilde waterbodems bij onderhoudswerkzaamheden; opstellen van een baggerplan
3. *Verminderen van de belasting van het rioolstelsel met schoon hemelwater*
 - Bij nieuwbouw sluit de gemeente de afvoer van schoon hemelwater niet aan op het rioolstelsel; dit geldt zowel voor woongebieden als voor bedrijventerreinen
 - Bij herinrichting wordt schoon hemelwater daar waar (financieel en praktisch) mogelijk afgekoppeld
 - Afgekoppeld regenwater wordt zoveel als mogelijk in het gebied gehouden (infiltratie of afvoer op oppervlaktewater)
 - Toezicht op afkoppeling riolering
 - Verbetering kwaliteit afgekoppeld (regen)water door:
 - Voorlichting
 - Waar mogelijk toepassing bouwmaterialen die niet uitlogen (zoals zinken dakgoten)
 4. *Verdere verbetering kwaliteit afvalwater gemeentelijke rioolstelsel*
Uitvoering Gemeentelijk rioleringsplan
 - Voldaan wordt aan de basisinspanning, onder meer door sanering overstortlocaties en het afkoppelen van regenwater

5. *Geen ongezuiverde lozingen van afvalwater in het buitengebied*

Het buitengebied wordt voor een groot deel aangesloten op het gemeentelijk rioleringsstelsel

- De gemeente speelt actieve rol bij overige circa 100 percelen die een IBA moeten aanschaffen; samenwerking met waterschap (bevoegd gezag), o.a. geven voorlichting

6. *Goed toezicht op lozingen door bedrijven en handhaving van de regelgeving*

- Lozingen op het oppervlaktewater vormen een integraal onderdeel van de bedrijfscontroles
- Toezicht op lozingen en de handhaving van de regelgeving worden in coördinatie met Wetterskip Fryslân uitgevoerd (het Wetterskip is bevoegd gezag)

7. *Vergroten betrokkenheid burgers en bedrijven bij het waterbeleid*

- Intensivering van communicatie over water en het meer direct aanspreken van burgers en bedrijven.
- Burgers, bedrijven en andere doelgroepen vooraf betrekken bij plannen m.b.t. water; voorafgaand aan het vaststellen van plannen vindt standaard eerst voorlichting en overleg/inspraak plaats.

6 MILIEUBEWUST GEDRAG

Huidige situatie

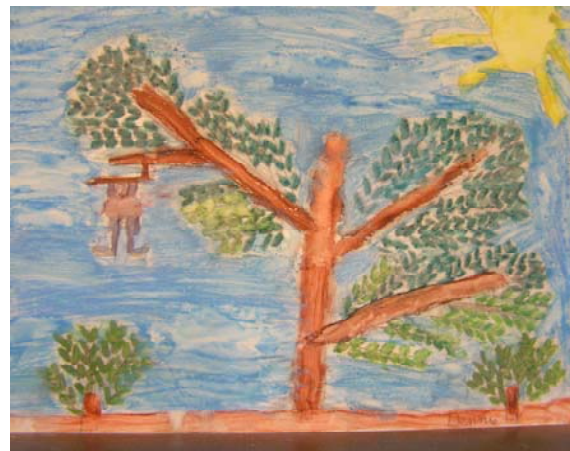
Bij de realisatie van het gemeentelijk milieubeleid kan de gemeente niet zonder de burgers. Voorbeelden daarvan zijn energiebesparing, zwerfvuil en het voorkomen van hinder. De gemeente zal hierover moeten communiceren en draagvlak voor haar milieubeleid moeten verwerven. Burgers hebben daarbij ook hun eigen verantwoordelijkheid. Hiervoor is het van belang om bewoners te betrekken bij de directe leefomgeving. Uit de in het verleden opgestelde dorpspiegels blijkt dat de bewoners redelijk tevreden zijn over de leefbaarheid in hun eigen wijk. Door de gemeente worden jaarlijks enkele milieufacties georganiseerd om milieubewust gedrag te bevorderen (bijv. Himmeldei).

Er is een Steunpunt Natuur- en Milieueducatie voor het basisonderwijs. Dit is ondergebracht bij het Onderwijskundig Adviesbureau. Als gevolg van recente bezuiniging door de gemeente is het steunpunt ingaande 2005 aangewezen op andere financieringsbronnen. Met ingang van het schooljaar 2006-2007 hebben de basisscholen de beschikking over financiële middelen, die zij onder meer kunnen besteden aan natuur- en milieueducatie. Ondersteuning hierbij kunnen zij dan betrekken van door henzelf te kiezen dienstverleners. Deze keuzevrijheid brengt mee dat een exclusief Opsterlands Steunpunt NME niet meer noodzakelijk is. Het Platform Duurzaam Opsterland, dat tot taak had samen met de gemeente een duurzame plaatselijke samenleving te bevorderen in het kader van Lokale Agenda 21, is ingaande 1 januari 2005 opgeheven. Ook dit is het gevolg van de recente bezuinigingsoperatie van de gemeente.

Ambitie

Stimuleren van het milieubewust gedrag

Milieubewust gedrag van zowel burgers als bedrijven is essentieel om de gemeente leefbaar te houden en om de doelstellingen van dit milieubeleidsplan te behalen. Voorlichting en educatie zijn hierbij onmisbaar. Door meer doelgericht te communiceren en de betrokkenheid van burgers en bedrijven te verhogen zal de gemeente meer draagvlak krijgen voor haar milieubeleid. Daarnaast zal milieubewust gedrag bereikt worden door zowel burgers als bedrijven meer aan te spreken op milieuovertredingen. Hierbij hanteert de gemeente een meer eenduidige aanpak van overtredingen.

Doelen

1. Vergroten van milieubewustzijn en het creëren van draagvlak voor het milieubeleid door intensivering van milieucommunicatie en het uitvoeren van concrete milieuprojecten.
2. Vergroten betrokkenheid burgers en bedrijven bij het behoud van de milieukwaliteit in de dorpen en het buitengebied.

3. Vergroten milieubewust gedrag door duidelijker aanpak milieuovertredingen (en zelf het goede voorbeeld te geven)

Acties en projecten

1. *Vergroten milieubewustzijn en het creëren van draagvlak voor het milieubeleid door intensivering van milieucommunicatie en het uitvoeren van concrete milieuprojecten*
 - De gemeente geeft op structurele basis voorlichting in de lokale media.
 - Met betrekking tot enkele onderwerpen wordt specifieke voorlichting gegeven (bijv. afval, resultaten handhaving en veiligheid)
 - Bij ingrijpende wijzigingen van wet- en regelgeving organiseert de gemeente voorlichtingsbijeenkomsten
 - Uitdrukkelijk wordt gewezen op de eigen verantwoordelijkheid van burgers en bedrijven
2. *Vergroten betrokkenheid burgers en bedrijven bij het behoud van de milieukwaliteit in de wijken, maar ook in het buitengebied*
 - Structureel organiseren van wijk- en dorperichte educatieve milieuacties, zoals Himmeldei, Natuurspelweek, boomfeestdag, etc.
 - Gezamenlijk met scholen, natuur- en milieuorganisaties, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en inwoners
 - De gemeente heeft faciliterende rol
 - Milieu krijgt herkenbare plek in het overleg met vertegenwoordigers van wijk- en dorpsorganisaties en het overleg met scholen

- Burgers en bedrijven worden betrokken bij ruimtelijke plannen, plannen over beheer en onderhoud van de openbare ruimte, etc.
 - Onderzoek naar mogelijkheden om samen met agrariërs en andere betrokkenen projecten voor ecologisch landschapsonderhoud en natuurontwikkeling op te starten (zie hoofdstuk 4)
3. *Vergroten milieubewust gedrag door duidelijker aanpak milieuovertredingen*
 - Meer rechtstreeks aanspreken van burgers en bedrijfsleven over gepleegde milieuovertredingen (zie hoofdstuk 10)
 - De gemeente geeft het goede voorbeeld (zie hfdst. 15)

7 EXTERNE VEILIGHEID

Huidige situatie

De gemeente heeft een belangrijke taak om de veiligheidsrisico's vanwege de opslag, toepassing en transport van gevaarlijke stoffen te beperken³. Er zijn momenteel geen omvangrijke veiligheidsrisico's in Opsterland.

Wel zijn er tal van bedrijven waar gevaarlijke stoffen aanwezig zijn. Deze bedrijven beschikken momenteel over actuele vergunningen. De meest (risico)relevante bedrijven staan op de risicokaart, die (via de provinciale website) toegankelijk is voor derden. Ten aanzien van veiligheid bij bedrijven past de gemeente strikt de wettelijke eisen toe. Veiligheid krijgt steeds beter een plek in ruimtelijke plannen. Er is nog geen vastgestelde route voor gevaarlijke stoffen.

Landelijk zijn er op het gebied van veiligheid veel recente ontwikkelingen. Zo zijn het Besluit kwaliteitseisen Externe Veiligheid en het Registratiebesluit Risicosituaties Gevaarlijke Stoffen onlangs van kracht geworden.

Om de nieuwe wetgeving op een goede wijze uit te kunnen voeren is in provinciaal verband een uitvoeringsprogramma opgesteld, dat met name in 2005 zal worden uitgevoerd (met subsidie van het rijk). In het kader hiervan moet de gemeente een goed overzicht hebben van de risico's in de gemeente, en gelden strikte veiligheidseisen voor vergunningen, ruimtelijke plannen, verkeer en vervoer en rampenplannen.

³ In dit milieubeleidsplan wordt onder externe veiligheid verstaan: veiligheidsrisico's vanwege de opslag, toepassing en transport van gevaarlijke stoffen (het betreft dus bijvoorbeeld niet sociale veiligheid of constructieveiligheid).

Ambitie

Behoud van een veilige bedrijvigheid

Een voorwaarde voor een leefbare gemeente is veiligheid. Burgers moeten de zekerheid hebben dat ze in een veilige gemeente wonen. Momenteel is dat zeker het geval en dat wil de gemeente zo houden.

Nieuwe wet- en regelgeving op dit vlak zal strikt worden toegepast (veiligheid is niet onderhandelbaar), de gemeente blijft inzicht houden in de situatie en gegevens met betrekking tot veiligheid zijn meer openbaar voor de burgers.

Doelen

1. De gemeente heeft een goed beeld van de veiligheidsrisico's
2. De gemeente voldoet aan de meest recente wetgeving ten aanzien van externe veiligheid en veiligheid is integraal onderdeel van ruimtelijke plannen
3. De burgers hebben een goed beeld van de veiligheidsrisico's
4. Beperking veiligheidsrisico's door verbetering samenwerking tussen de betrokken instanties
5. Geen onveilige situaties door onvoldoende toezicht

6. Opsterland is goed voorbereid op een eventuele calamiteit

Acties en projecten

1. *De gemeente heeft een goed beeld van de veiligheidsrisico's*
Uitvoering programma externe veiligheid in 2005

- Beoordeling risicokaart en bijhouden registratie veiligheid
- Beoordeling veiligheidsaspecten van bestemmingsplannen, verleende milieuvergunningen (incl de handhaving) en verkeer en vervoer
- Beoordeling rampenplan aan nieuwe veiligheidsbesluit
- Beoordeling organisatorische aspecten veiligheid (bijv. afstemming RO, milieu, brandweer en externe instanties)

2. *De gemeente voldoet aan de meest recente wetgeving ten aanzien van externe veiligheid en veiligheid is integraal onderdeel van ruimtelijke plannen*

Afhankelijk van de resultaten van deze beoordelingen zullen vervolgacties worden uitgevoerd, zoals mogelijk:

- Meenemen nieuwe veiligheidseisen bij actualisatie bestemmingsplannen (veiligheidstoets ruimtelijke plannen, toepassen strikte afstandscriteria, verbetering informatiestromen)
- Actualisatie vergunningen waarin de nieuwe veiligheidseisen onvoldoende zijn meegenomen
- Sanering van onveilige situaties (waarbij niet wordt voldaan aan de wettelijke criteria)
- Geen zware industrie met omvangrijke veiligheidsrisico's

3. *De burgers hebben een goed beeld van de veiligheidsrisico's*
Voorlichting geven over veiligheidsaspecten

- Bijvoorbeeld over uitvoering programma externe veiligheid, en specifiek over de risicokaart en het gemeentelijk rampenplan

- Voorlichting over de bereikbaarheid van de gemeente bij calamiteiten (meldingen en klachten)
- Stimuleren bedrijven om meer openheid richting omwonenden te tonen, met name over de veiligheidsrisico's (bijv. een open dag, of een artikel in de lokale media)

4. *Beperking veiligheidsrisico's door verbetering samenwerking tussen betrokken instanties*

- Optimaliseren organisatie, bijvoorbeeld verbetering overleg en afstemming (bijv. tussen milieu en brandweer), opstellen protocollen, op peil brengen kennis

5. *Geen onveilige situaties door onvoldoende toezicht*

- Veiligheid als hoge prioriteit bij handhaving (handhaving richt zich op daadwerkelijke risico's en slecht naleefgedrag)

6. *Opsterland is goed voorbereid op een eventuele calamiteit*

- Actueel houden van het gemeentelijk rampenplan (incl. draaiboeken)

8 KLIMAAT & ENERGIE

Huidige situatie

Het gebruik van fossiele brandstoffen leidt tot de emissie van kooldioxide (CO₂). Dit gas is mede verantwoordelijk voor het ontstaan van het broeikaseffect, dat algemeen als een belangrijke oorzaak wordt beschouwd van de verandering van het klimaat.. Klimaatverandering is een mondiaal probleem. Op lokaal niveau

kan een bijdrage worden geleverd aan de oplossing van deze problematiek, met name door besparing van energie en gebruik van duurzame energie.

Op internationaal niveau (Kyoto) zijn afspraken gemaakt over het terugdringen van CO₂emissie. In een convenant tussen rijk, provincies en gemeenten is vastgelegd dat ook de lagere overheden een bijdrage kunnen leveren aan deze reductie. In kader hiervan heeft Opsterland eerst een klimaatscan uit laten voeren door NOVEM. Hierin zijn de mogelijkheden voor reductie

van energiegebruik en het gebruik van duurzame energie in de gemeente beschreven. Op basis van de resultaten daarvan heeft Opsterland een uitvoeringsprogramma klimaatbeleid vastgesteld. Het is van groot belang burgers en bedrijven hierbij te betrekken onder andere door voorlichting en educatie.

Ambitie

Stimuleren energiebesparing en toepassing duurzame energie
De gemeente levert lokaal een bijdrage aan het landelijk klimaatbeleid door voor energiebesparing en duurzame energie concrete projecten uit te voeren.

Doelen

1. Bereiken van de doelstellingen zoals neergelegd in het uitvoeringsprogramma klimaatbeleid
2. Betrokkenheid van burgers en bedrijven bij klimaatbeleid
3. Er wordt voldaan aan de wettelijke energie-eisen uit het Bouwbesluit
4. Bedrijven voldoen aan de energievoorschriften uit de milieuvergunning

Acties en projecten

1. *De projecten uit het Uitvoeringsprogramma klimaatbeleid worden uitgevoerd, zoals:*
 - Bij het verlenen en uitvoeren van opdrachten voor het ontwerpen van gemeentelijke gebouwen is een vermindering van de energieprestatiecoëfficiënt (EPC) met acht tot twaalf procent uitgangspunt
 - De gemeente spant zich in om bij de bouw van woningen een verscherping van de wettelijk geldende EPC met vijf tot tien procent te bereiken door advisering op maat aan particuliere bouwers, overeenkomsten met

projectontwikkelaars, algemene voorlichting en een subsidieregeling voor zonneboilers

- De gemeente spant zich in ten minste dertig procent van de woningen te voorzien van een energieprestatieadvies (EPA)
- De gemeente voert een energiebeheersysteem in voor alle gemeentelijke gebouwen

2. *Vergroten betrokkenheid burgers en bedrijven bij klimaatbeleid*

Voorlichting aan burgers en bedrijven door:

- artikelen in de Woudklank
- actieve voorlichting bij vergunningverlening en handhaving
- specifieke voorlichting bij bijvoorbeeld nieuwbouwprojecten woningbouw en bij revitalisering bedrijventerreinen

3. *Er wordt voldaan aan de energie-eisen uit het Bouwbesluit*

- Handhaven van energievoorschriften bouwbesluit

4. *Bedrijven voldoen aan de energievoorschriften uit de milieuvergunning*

Opnemen en handhaven van energievoorschriften in milieuvergunningen

- Opstellen van beleidskaders voor het opnemen van energievoorschriften in milieuvergunningen

9 RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

Huidige situatie

Zoals al eerder in dit milieubeleidsplan weergegeven zijn de belangrijkste twee ruimtelijke ontwikkelingen in de gemeente de economische activiteit in A7-zone en de natuurontwikkeling in het stroomgebied van het Koningsdiep.

Voorbeelden van concrete ontwikkelingen zijn de bundeling van wonen en werken op specifiek aangewezen plekken, de ontwikkeling van het bedrijventerrein A7, het versterken van de recreatie op specifiek aangewezen gebieden en de bundeling van verkeersstromen op gebiedsontsluitingswegen.

Momenteel krijgen milieu en duurzaamheid steeds vaker een plek in ruimtelijke plannen, deels als gevolg van wettelijke regels (bijvoorbeeld veiligheid, watertoets). Er bestaat de behoefte om milieuaspecten eerder in het planvormingsproces mee te nemen. Enerzijds omdat daarmee de milieuwinst zo groot mogelijk is (bijvoorbeeld bij duurzaam bouwen) en anderzijds omdat dan de minste kans bestaat op vertragingen van de planvorming (bijvoorbeeld vanwege bodemverontreiniging). De beschikbaarheid van milieu-informatie kan worden verbeterd.

Actualisatie bestemmingsplannen

De komende jaren zal de actualisering van de bestemmingsplannen worden voortgezet. Aandachtspunt voor het buitengebied is het gebruik van vrijkomende van agrarische bebouwing. De gemeente heeft hiervoor een notitie vastgesteld

Duurzaam bouwen

De gemeentelijke ambitie voor duurzaam bouwen is vastgelegd in de evaluatie Beleid Duurzaam Bouwen. Een voorbeeld van een

bestemmingsplan met ruime aandacht hiervoor is het plan Loevenstijn in Gorredijk. Een ander voorbeeld is het plan voor de revitalisering bedrijventerrein Overtoom. Daarnaast is de gemeente begonnen met een voorlichtingscampagne. Door de gemeente wordt uitsluitend FSC-hout gebruikt.

Verkeer

Het verkeers- en vervoersplan van Opsterland (2001) is met name gericht op bereikbaarheid en leefbaarheid. Geluid maakt hier nog geen integraal onderdeel van uit. Voor het stimuleren van het fietsgebruik heeft Opsterland een fietsplan opgesteld. Het beleid voor het stimuleren van het openbaar vervoer (niet in een plan vastgelegd) is met name gericht op het in stand houden van het huidige peil.

Recreatie

Het gemeentelijk recreatiebeleid is gericht op versterking van de recreatie (ondermeer vastgelegd in het recreatief toeristisch projectenplan A7-zone, het Activiteitenprogramma ROM 2004-2007 en de gebiedsvisie voor het beekdal van het Koningsdiep). Aan de relatie tussen natuur/milieu en recreatie/ toerisme zitten in Opsterland twee kanten. Enerzijds zorgt een grotere toeloop van

toeristen en recreanten voor een grotere milieubelasting. Anderzijds zorgt de natuurrecreatie voor bewustwording voor de natuur en het landschap.

Ambitie

Milieu- en duurzaamheidscriteria zijn integraal onderdeel van ruimtelijke plannen en hebben in de plannen een hoge prioriteit

Het opstellen van een ruimtelijk plan is de eerste stap in de ontwikkeling van een gebied of een locatie. Het is het meest efficiënt en het meest effectief om de milieuaspecten zo vroeg mogelijk in het proces in te brengen, in samenhang met de andere beleidsvelden. Voorwaarde hiervoor is om de relevante milieu-informatie op adequate wijze beschikbaar te hebben.

Doelen

1. Milieukwaliteits- en duurzaamheidscriteria zijn integraal onderdeel van ruimtelijke plannen en hebben in de plannen een hoge prioriteit
2. Voldaan wordt aan de wettelijke milieucriteria/richtlijnen
 - In een vroeg stadium van de planvorming wordt inzicht verkregen in de gevolgen voor milieu en natuur
 - De veiligheidsrisico's zijn geïnventariseerd
 - Bodemkwaliteit is geïnventariseerd
 - Bescherming natuurgebieden
 - Behoud groene karakter (op basis van natuur- en landschapstoets)
 - Bescherming van de huidige (ecologische) kwaliteiten van water en behoud/versterking van de waterstructuren (beken, sloten, vijvers, etc); bestaande waterstructuren zijn uitgangspunt.
 - Zorgvuldig ruimtegebruik (indien mogelijk inbreiding in plaats van uitbreiding)
 - **Bescherming luchtkwaliteit**

3. Versterking recreatie gaat niet ten koste van milieukwaliteiten (bijv. geluid, natuur, afval)
4. Opsterland blijft een fietsgemeente
5. Behouden huidige peil van openbaar vervoer (rekening houdend met de beperkte invloed van de gemeente)
6. Stapsgewijs verhogen van het ambitieniveau van duurzaam bouwen met name gericht op woningbouw en bedrijventerreinen
7. Op termijn oplossen van historisch gegroeide knelpunten in woonkernen (woonfuncties in de nabijheid van bedrijven met relevante geluidsbelasting)
8. Vergroten betrokkenheid van burgers, bedrijven en andere doelgroepen bij de ruimtelijke planvorming, en de milieuaspecten daarvan
9. **Voorkomen van ernstige gevallen van lichthinder**

Acties en projecten

1. *Milieukwaliteits- en duurzaamheidscriteria zijn integraal onderdeel, met hoge prioriteit, van ruimtelijke plannen*
 - Structureren toepassen milieukwaliteits- en duurzaamheidscriteria bij ruimtelijke plannen
 - Toepassen afstandscriteria veiligheid, geluid en lucht
 - **Toepassen Besluit luchtkwaliteit**
 - Bij ruimtelijke plannen voor woningbouw rondom veehouderijbedrijven toepassen van afstandscriteria voor stank (bijvoorbeeld met behulp van stankcirkels)
 - Toepassen van de wetgeving voor bijvoorbeeld de Vogel- en Habitatrichtlijngebieden
 - Uitvoeren van een watertoets en opnemen van een waterparagraaf in bestemmingsplannen
 - Toepassen vastgesteld beleid voor duurzaam bouwen, met name gericht op woningbouw en bedrijventerreinen
 - Toepassen van doelstellingen energie (zie hoofdstuk 8)

- Nieuwe bestemmingen in voormalige agrarische bebouwing worden vooraf getoetst aan milieucriteria
 - Vastleggen van afspraken over toepassen criteria in vroeg stadium van de ruimtelijke planvorming (bijv. in procedure, opstellen checklist)
 - Indien verplicht wordt een Milieueffectrapportage (MER) of een Strategische milieubeoordeling (SMB) uitgevoerd
 - Verbeteren beschikbaarheid milieu-informatie, ondermeer in de vorm van (digitaal) kaartmateriaal en/of GIS-systeem; op termijn kan deze informatie uitgroeien tot een Milieuatlas; deze informatie moet ook beschikbaar komen voor klanten van de gemeente
2. *Versterking recreatie gaat niet ten koste gaan van milieukwaliteiten (bijv. geluid, natuur, afval)*
- Zie hoofdstuk 4, Groen
3. *Opsterland blijft een fietsgemeente*
Uitvoering gemeentelijk fietsplan
- Optimaliseren van het onderhoud van het fietspadennet
 - Het verbeteren van de aansluitingen van de kleine kernen op Gorredijk, Drachten en Heerenveen,
 - Het bevorderen van het recreatief fietsen
 - Het verbeteren cq uitbreiden van fietsvoorzieningen.
 - Voorlichting geven over geplande en uitgevoerde verbeteringen
 - In nieuwe bestemmingsplannen voor woon- en werkgebieden is goede bereikbaarheid per fiets een hard criterium
4. *Behouden huidige peil openbaar vervoer*
In overleg met betrokkenen (provincie, openbaar vervoerorganisaties, etc.) pleiten voor het behouden van het huidige peil van openbaar vervoer (rekening houdend met de beperkte invloed van de gemeente)
5. *Stapsgewijs verhogen van het ambitieniveau van duurzaam bouwen*
- Afsluiten dubo-overeenkomsten met projectontwikkelaars
 - Meer voorlichting over duurzaam bouwen
 - Uitbreiden subsidiemogelijkheden (bijv. zonneboilers)
 - Gebruik duurzaam (FSC) hout stimuleren door voorlichting
6. *Op termijn oplossen historisch gegroeide knelpunten in woonkernen*
Voortzetten verplaatsingsbeleid historisch gegroeide knelpunten in woonkernen (woonfuncties in de nabijheid van bedrijven met relevante geluidsbelasting)
7. *Nieuwe bestemmingen in voormalige agrarische bebouwing worden vooraf getoetst op milieucriteria (zie actie 1)*
- Vooraf vindt toets plaats, mede in het kader van de eventueel benodigde milieu- en bouwvergunning of melding.
 - Daarnaast zijn of worden in het bestemmingsplan Landelijk gebied toetstingscriteria opgenomen.
8. *Vergroten betrokkenheid van burgers, bedrijven en andere doelgroepen bij de ruimtelijke planvorming, en de milieuaspecten daarvan*
- Vooraf voorlichting aan/overleg met betrokkenen over gevolgen van ruimtelijke plannen
 - Gemeente geeft duidelijke voorlichting over mogelijkheden/onmogelijkheden voor betrokkenen

- Meer gebruik maken van kennis en initiatieven van betrokkenen (bedrijven, natuurorganisaties, etc.)
- Uitvoeren plan van aanpak voorlichting duurzaam bouwen

9. *Voorkomen van ernstige gevallen van lichthinder*

- Bij het toepassen van de Flora- en Faunawet is lichthinder één van de aspecten die behandeld worden
- Beleid ontwikkelen, gericht op beperking van het gebruik en energieverbruik van kunstlicht
- Toepassing kunstlicht onderdeel maken van de gemeentelijke interne milieuzorg (openbare verlichting)
- Sportvelden, tennisbanen, etc: voorschrijven nadere eisen (indien zij onder een Besluit vallen).

10 VERGUNNINGVERLENING EN HANDHAVING

Huidige situatie

Geconcludeerd wordt dat de kwaliteit van de uitvoering van vergunningverlening en handhaving momenteel voldoende is. Wel ontbreken beleidskaders, waardoor veelal sprake is van ad hoc beslissingen. De afstemming met de andere beleidsvelden, met name ruimtelijke ordening, is de laatste jaren al sterk verbeterd, maar blijft aandachtspunt. Andere aandachtspunten zijn:

- De handhaving in het buitengebied vindt slechts op ad hoc basis plaats.
- De te lage effectiviteit van het juridische traject; met name bij eenmalige overtredingen (bijv. illegaal afvalbranden of afval storten) is de handhaving niet daadkrachtig genoeg.

Voor de handhaving is in 2004 een verbeterproject uitgevoerd.

Doel hiervan is om per 1 januari 2005 te voldoen aan de (wettelijk verplichte) landelijke kwaliteitscriteria.

Eén van de belangrijke verbeterpunten is dat de handhaving zich meer zal richten op daadwerkelijke risico's en bedrijven met een slecht naleefgedrag. Daarnaast zijn specifieke handhavingsdoelen vastgesteld, gekoppeld aan een concreet uitvoeringsprogramma.

Andere verbeterpunten zijn:

- Een duidelijke, consequente aanpak van overtredingen
- Verbetering van de organisatie (duidelijke taalverdeling, vastleggen afspraken, werken volgens vaste protocollen en procedures)
- Verbetering samenwerking (zowel in- als extern)
- Vastleggen financiële middelen voor de handhaving

Omgevingsvergunning

Het ministerie van Vrom is in 2003 gestart met het moderniseren van de regelgeving op het gebied van wonen, ruimte en milieu. In dit kader zal waarschijnlijk vanaf 1 januari 2007 de omgevingsvergunning verleend dienen te worden. Dit betreft één vergunning met één bevoegd gezag voor onder meer de milieuvergunning, bouwvergunning, kapvergunning, gebruiksvergunning, etc. De invoering van de omgevingsvergunning zal grote consequenties met zich mee brengen ten aanzien van zowel de inhoud (afstemmen van regels) als de organisatie (afstemmen van werkprocessen).

Duurzaam ondernemen

De gemeenten Opsterland en Smallingerland werken samen op het gebied van economische ontwikkeling. Zo worden gezamenlijk de bedrijventerreinen Azeven noord en Azeven zuid ontwikkeld. Om een duurzame ontwikkeling in relatie tot milieu te stimuleren, en daarmee ook de levenscyclus van de terreinen te verlengen, wordt parkmanagement⁴ ingevoerd. De samenwerking op het gebied van parkmanagement is inmiddels verbreed tot de vier grote bedrijventerreinen in Opsterland en Smallingerland.

Ammoniakproblematiek

Ondanks alle maatregelen van de afgelopen jaren blijft de uitstoot van ammoniak door de veehouderij een belangrijk aandachtspunt. Dit kan met name problemen veroorzaken in de nabijheid van natuurgebieden. Naast de nadelige gevolgen voor de natuur levert

⁴ Parkmanagement: een vorm van ontwikkeling/beheer van een bedrijventerrein waarbij bedrijven onderling en met de gemeente samenwerken om op het terrein een hoogwaardige kwaliteit te realiseren en op lange termijn te behouden. Voorbeelden van samenwerking: afval, groenbeheer, wegbeheer, (duurzame) energie, ICT en beveiliging.

dit ook problemen op voor vestigings- en uitbreidingsmogelijkheden voor de veehouderij in de nabijheid van de natuurgebieden. De wet- en regelgeving hieromtrent blijft voortdurend in beweging. Een voorbeeld hiervan is het Besluit ammoniakemissie huisvesting veehouderij, op grond waarvan veehouderijbedrijven moeten beschikken over ‘groen label’ stallen.

Ambitie

Beleidskaders voor vergunningverlening en handhaving

Door de vergunningverlening en handhaving uit te voeren volgens vaste beleidskaders zal de kwaliteit op adequaat niveau worden gehouden. Hierdoor wordt voorkomen dat op ad hoc basis wordt gewerkt. Beleidskaders worden opgesteld op basis van bijvoorbeeld veranderende wet- en regelgeving.

Het parkmanagement biedt de mogelijkheid tezamen met de bedrijven invulling te geven aan de milieuambities. De gemeente wil hierbij niet alleen als vergunningverlener, maar vooral ook als adviseur een rol spelen.

Ten aanzien van de ammoniakproblematiek is toepassing van de wet- en regelgeving uitgangspunt voor de gemeente, maar ook

overleg met de brancheorganisaties over de wijze waarop dit gebeurt.

Doelen

1. Alle bedrijven beschikken over een actuele en adequate milieuvergunning of melding
2. De handhaving voldoet aan de (verplichte) landelijke kwaliteitscriteria:
 - verbetering naleefgedrag (speciale aandacht voor het buitengebied)
 - handhaving meer gericht op daadwerkelijke risico's
 - eenduidige aanpak overtredingen
 - geen achterstanden in de handhaving
3. Verbetering van efficiency en effectiviteit door betere samenwerking en afstemming tussen de betrokkenen (intern/extern)
4. Bedrijven en burgers zijn geïnformeerd over de wet- en regelgeving die voor hun van toepassing is, en de wijze van aanpak door de gemeente
5. Klachten en meldingen worden structureel op adequate wijze afgehandeld
 - De gemeente is hiervoor voldoende bereikbaar voor burgers en bedrijven
6. Stimuleren duurzaam ondernemen
7. Voorkomen van significante toename van luchtverontreiniging (incl. stank) als gevolg van veehouderijbedrijven

Acties en projecten

1. *Alle bedrijven beschikken over een actuele en adequate milieuvergunning of melding*
 - Actueel houden planning programma vergunningverlening en handhaving, incl. inrichtingenbestand

- Opstellen beleidskaders voor vergunningverlening, bijv. over energie, afval (verruimde reikwijdte Wet milieubeheer), en voor toepassing nadere eisen (bijv. geluid, lichthinder)
 - Actualisatie vergunningen en meldingen minimaal 1 x per 10 jaar (of eerder als dit blijkt uit controle of melding)
 - **Vorbereiding omgevingsvergunning**
2. *De handhaving voldoet aan de (verplichte) landelijke kwaliteitscriteria*
 Uitvoering handhaving volgens kwaliteitscriteria
- Uitvoering van het handhavingsprogramma (jaarlijks actualisatie)
 - Toepassen van protocollen
 - Monitoring van de resultaten van de handhaving
 - Verbetering van de effectiviteit van het juridische traject (dwangsom, bestuursdwang, proces verbaal)
- Specifieke aandachtspunten zijn:
- Intensivering van de handhaving in het buitengebied (bijvoorbeeld houtsingels)
 - Intensivering toezicht en handhaving t.a.v. zwerfvuil en illegale stort
 - Intensivering toezicht op lozingen afvalwater, in samenwerking met het waterschap (bevoegd gezag)
 - **Steekproefsgewijs zwerfafvalcontroles tijdens de pauzes bij de Burgemeester Harmsmaschool**
3. *Verbetering samenwerking en afstemming in de gemeentelijke organisatie betreffende vergunningverlening en handhaving door:*
- Intensivering van de samenwerking tussen milieu, bouwtoezicht, ruimtelijke ordening en brandweer:
 - Verbetering van informatiestromen,
- Gezamenlijke aanpak van probleemgevallen
 - Indien effectief/efficiënt: integrale/gezamenlijke controlebezoeken
 - Optimaliseren van overlegstructuren (o.a. structureel lokaal handhavingsoverleg)
 - Vroegtijdig meenemen van milieucriteria in ruimtelijke plannen
4. *Structureren voorlichting t.a.v. vergunningverlening en handhaving:*
- Jaarlijkse voorlichting over resultaten afgelopen jaar, en voornemens voor nieuwe jaar
 - Vooraf voorlichting over specifieke acties met daarbij de aanpak van geconstateerde overtredingen (bijv. handhavingsactie illegale mestopslag)
 - Gerichte voorlichting tijdens de controlebezoeken en tijdens overleg t.b.v. vergunningverlening
 - Gerichte voorlichting bij belangrijke wijzigingen van wet- en regelgeving
5. *Klachten en meldingen worden structureel op adequate wijze afgehandeld*
- Behandeling klachten en meldingen volgens vaste procedure
 - Bereikbaarheidsregeling voor burgers, bedrijven en andere betrokkenen
6. *Stimuleren van duurzaam ondernemen*
- Voortzetten van initiatieven voor parkmanagement bij ontwikkeling, revitalisering en uitbreiding van bedrijventerreinen
 - Faciliteren van initiatieven rijk, provincie of specifieke branches of bedrijven

- Toekomstige bedrijven (op basis van bijvoorbeeld omvang en energiebehoefte) een gecombineerde duurzame energie- / energie-efficiency- en milieuscan aanbieden.
Doelstellingen die hierbij zijn gesteld zijn:
 - Aanscherping van de energieprestatiecoëfficiënt (EPC) voor kantoren met 10% t.o.v. het Bouwbesluit;
 - Inkoop van 5% duurzame energie (van totaal warmte en elektriciteit).
- Onderzoek naar interesse marktpartijen (energiebedrijven) om op alternatieve wijze (bijvoorbeeld collectieve zonne-energie, duurzame openbare verlichting) invulling te geven aan de (onder de eerste actie genoemde) doelstelling
- Echter: rol gemeente is beperkt, geen verplichting

7. *Voorkomen van significante toename van luchtverontreiniging (inclusief stankhinder) als gevolg van veehouderijbedrijven*

Toepassing ammoniakwetgeving:

- Structureel voorlichting/overleg met brancheorganisaties over de wijze van toepassing en het oplossen van eventuele knelpunten
- Op peil houden kennisniveau over nieuwste wet- en regelgeving

11 GELUID

Huidige situatie

In grote delen van de gemeente is het zelden of nooit “stil” Door mensen veroorzaakt geluid, vooral van wegverkeer, is vaak op grote afstand hoorbaar. Dit is voor velen het meest storende verschijnsel op het gebied van geluid.

Dat geldt voor heel Nederland, maar ook voor Opsterland, waar rust en ruimte toch de karakteristieke kenmerken zijn. De belangrijkste veroorzaker hiervan is het wegverkeerslawaai van met name de snelweg A7 en de N381. Helaas is de invloed van de gemeente hierop slechts beperkt. Dit geldt ook voor de laagvliegende militaire vliegtuigen.

Ten aanzien van de bedrijvigheid in Opsterland is er momenteel geen sprake van omvangrijke geluidsproblemen. De belangrijkste geluidsbronnen zijn de bedrijventerreinen in dorpskernen. In de afgelopen jaren zijn al diverse bedrijven uit de dorpskernen verplaatst naar de bedrijventerreinen buiten de dorpskernen. Er zijn nog enkele bedrijven die hiervoor in aanmerking kunnen komen. De gemeente beperkt de geluidsbelasting vanwege deze bedrijven door in de milieuvergunningen de geluidsruimte voor deze bedrijven niet meer dan strikt noodzakelijk te laten zijn. De gemeente krijgt overigens weinig klachten over geluidsoverlast vanwege deze bedrijven. Verder zijn enkele geluidsoverlastsituaties bekend vanwege evenementen en horeca. Aandachtspunt is de geluidsbelasting vanwege de recreatie in natuurgebieden.

Ambitie

Geluidsruimte op maat

Opsterland beschouwt geluid als een belangrijke parameter als het gaat om de leefbaarheid. De gemeente heeft de ambitie om de gebiedskwaliteit op een zodanig niveau te houden dat, ondanks alle ontwikkelingen (bijvoorbeeld toename van het wegverkeer), de leefbaarheid niet wordt aangetast.

Geluid van wegverkeer is moeilijk te reduceren, maar vraagt niettemin om een (gebiedsgerichte) aanpak. Opsterland wil daarbij, binnen het wettelijk kader, de te hanteren geluidsnormen meer ‘op maat’ maken. Dat wil zeggen dat stille gebieden beter beschermd worden en dat bijvoorbeeld bij bedrijventerreinen ruimere geluidsnormen kunnen worden vastgesteld. Vooral natuurgebieden en het beekdal van het Koningsdiep moeten van (ver)storend geluid worden gevrijwaard. Dit komt de recreatieve waarde ten goede.

Enkele geluidsproblemen in woonkernen moeten worden opgelost. Nieuwe knelpunten moeten worden voorkomen.

Doelen

1. Geluid maakt onderdeel uit van het ruimtelijk beleid en het beleid voor verkeer en vervoer. Te ontwikkelen uitgangspunt daarbij is geluidsruijme meer ‘op maat’
2. Beperking van toename wegverkeerslawaaï
3. Geen geluidsoverlast vanwege (nieuwe) bedrijventerreinen en uitbreiding van bestaande bedrijventerreinen
4. Op termijn oplossen van historisch gegroeide knelpunten in woonkernen (woonfuncties in de nabijheid van bedrijven met relevante geluidsoverlast). Zie hoofdstuk 9.
5. Voorkomen geluidsoverlast vanwege evenementen, recreatie en horeca

Acties en projecten

1. *Geluid is integraal onderdeel van ruimtelijk beleid en beleid voor verkeer en vervoer*
Bij ontwikkeling van ruimtelijke plannen (inclusief verkeersplannen) wordt een geluidstoets uitgevoerd.
 - Bij elk ruimtelijk plan stelt de gemeente vooraf de invloed hiervan op de geluidskwaliteit vast (zowel geluid vanwege bedrijven als van verkeer en eventueel recreatie)
 - Opsterland zal een eigen geluidsbeleidsplan ontwikkelen. Per deelgebied bepaalt de gemeente wat een aanvaardbaar geluidsniveau is, afhankelijk van de functie, ontwikkelingen en het huidige geluidsniveau. Hiermee kan de gemeente enerzijds bescherming geven aan de huidige geluidskwaliteiten van bijvoorbeeld een rustige woonwijk of het buitengebied. Anderzijds kan de gemeente voor specifieke locaties meer geluidsruijme mogelijk maken, bijvoorbeeld bij een bedrijventerrein of een dorpscentrum. Dit beleid zal toegepast worden bij ruimtelijke plannen, maar ook bij de vergunningverlening

en handhaving (inclusief ontheffingen voor bouwvergunningen)

2. *Beperking toename overlast vanwege wegverkeerslawaaï door:*
 - bundeling nieuwe ontwikkelingen t.a.v. wonen en werken bij aantal knooppunten langs de A7 (zoals vastgesteld in het structuurplan)
 - bundeling verkeersstromen op gebiedsoverlastswegen, zodat het buitengebied en de natuurgebieden zoveel mogelijk worden ontlast en de stilte behouden blijft (zoals vastgesteld in het structuurplan)
 - realisatie snelheidsbeperkende maatregelen in de 30-km zone in woongebieden (inclusief monitoring snelheid, stimuleren handhaving door de politie)Hierbij moet worden opgemerkt dat de gemeente geen invloed heeft op de toename van het wegverkeer in zijn algemeenheid. Ook de invloed van de gemeente op het wegverkeerslawaaï vanwege de A7 is slechts beperkt. Wel zal de gemeente in overlegsituaties met het rijk ervoor pleiten om de overlast zoveel mogelijk te beperken (bijvoorbeeld door toepassing ZOAB, verlagen maximumsnelheid).
3. *Geen geluidsoverlast vanwege (nieuwe) bedrijventerreinen en uitbreiding van bestaande bedrijventerreinen door:*
 - Milieuvergunningen op maat. Bedrijven krijgen niet meer geluidsruijme dan strikt noodzakelijk is. Mede op basis van het te ontwikkelen geluidsbeleid (zie actie 1).
 - Voorschrijven nadere eisen geluid voor AmvB-bedrijven met relevante geluidsoverlast op omwonenden
 - Voortzetten zonebeheer bedrijventerrein Gorredijk
 - Opzetten geluidsoverlastsweg industrieterrein A7

- Ontwikkelen geluidsbeleid voor woningen op bedrijventerreinen (als onderdeel van het te ontwikkelen geluidsbeleid, zie actie 1)
4. *Op termijn oplossen van historisch gegroeide knelpunten in woonkernen*
Voortzetten verplaatsingsbeleid historisch gegroeide knelpunten in woonkernen (woonfuncties in de nabijheid van bedrijven met relevante geluidsbelasting)(Zie hoofdstuk 9)
5. *Voorkomen geluidsoverlast vanwege evenementen, recreatie en horeca*
- Ontwikkelen en uitvoeren van specifiek geluidsbeleid voor evenementen, horeca en recreatie, als onderdeel van het gemeentelijk geluidsbeleidsplan (zie actie 1).

12 BODEM

Huidige situatie

In Opsterland zijn relatief veel gevallen van bodemverontreiniging, met name op (voormalige) bedrijventerreinen. Naast de provincie (als bevoegd gezag voor de Wet bodembescherming) heeft ook de gemeente een belangrijke taak bij het schoon maken en schoon houden van de bodem.

De komende jaren zullen meer bodemtaken bij de gemeente komen te liggen. Bodemsanering zal daarbij steeds vaker worden gecombineerd met de ontwikkeling van een gebied.

Om meer zicht te krijgen in de uit te voeren bodemsaneringen heeft de provincie Fryslân in 2004 een inventarisatie uitgevoerd naar de vervuilde en potentieel vervuilde locaties in de gemeente. Doelstelling van het rijksbeleid is om voor 2030 alle vervuilde locaties gesaneerd te hebben of te beheersen.

Het voorkomen van nieuwe verontreiniging gebeurt met name door vergunningverlening en handhaving bij bedrijven, en de uitvoering van het Bouwstoffenbesluit.

Een belangrijk hulpmiddel bij het uitvoeren van de bodemtaken is het recent aangeschafte bodeminformatiesysteem. Hierin staan alle beschikbare gegevens over de bodemkwaliteit. Op basis hiervan kan op efficiënte wijze informatie worden verstrekt, bijvoorbeeld bij ruimtelijke plannen of bij grondaankoop (zowel in- als extern). Dit informatiesysteem is een eerste stap om beter toegerust te zijn op de uitvoering van de gemeentelijke bodemtaken. Volgende stappen daarin zijn het opstellen van bodemkwaliteitskaarten en het ontwikkelen van bodembeleid.

Ambitie

De ambitie van de gemeente is te voorkomen dat vanwege bodemverontreiniging werkelijke risico's voor de volksgezondheid ontstaan, zodat in Opsterland veilig kan worden gewoond en gewerkt. Daarbij wil Opsterland de huidige 'niet-vervuilde bodem' beschermen (wat schoon is moet schoon blijven).

Doelen

1. Bodem is integraal onderdeel van ruimtelijke plannen
2. Aanpak van bodemvervuiling op basis van risico's
3. Voorkomen van bodemverontreiniging
4. Inzicht in de bodemkwaliteit in de gemeente en inzicht in de grondstromen.

Acties en projecten

1. *Bodem integraal onderdeel van ruimtelijke plannen:*
Bodemtoets bij ruimtelijke plannen:

- Bij de voorbereiding van ruimtelijke plannen wordt de bodemkwaliteit in een vroegtijdig stadium in beeld gebracht. Hiermee kan voorkomen worden dat de bodemkwaliteit een vertragende factor wordt bij de uitvoering van de plannen.
 - Waar mogelijk wordt de sanering van bodemverontreiniging geïntegreerd in een ruimtelijk plan, en waar mogelijk als onderdeel van het Investeringsprogramma stedelijke vernieuwing (ISV).
2. *Aanpak bodemvervuiling op basis van risico's*
- Uitvoering provinciaal bodemsaneringsprogramma, door de provincie (als bevoegd gezag)
 - In beeld brengen van de bekende vervuilde locaties waarvoor de gemeente bevoegd gezag is, met daarbij de urgentie, de wijze van aanpak (op basis van risico's), de te verwachten werkvoorraad en mogelijke kosten
 - Ontwikkelen van bodembeleid voor de aanpak van bodemverontreiniging (inclusief beleid voor de toepassing van het Bouwstoffenbesluit).
3. *Voorkomen van bodemverontreiniging*
- Opnemen bodemvoorschriften in vergunningen en deze handhaven.
 - Vaststellen aanpak voor toepassen Nederlandse Richtlijn Bodembescherming (NRB)
 - Uitvoeren van het Bouwstoffenbesluit: afhandelen meldingen over het gebruik van bouwstoffen en handhaving. Eén van de speerpunten van de handhaving is het toezicht op grondtransport (met name van grond van onbekende afkomst).
 - Een belangrijk onderdeel van de uitvoering van het Bouwstoffenbesluit is het begeleiden van het hergebruik van vervuilde grond, zowel bij particulieren als bij het bedrijfsleven, bijv. bij bouwprojecten, civiele projecten.
- Voorlichting: met name specifieke voorlichting aan bepaalde branches en/of over specifieke wet- en regelgeving (bijvoorbeeld over de vloeistofdichte vloeren)
4. *Inzicht in bodemkwaliteit van de gemeente en inzicht in de grondstromen.*
- Actueel houden van het bodeminformatiesysteem
 - Bodemtoets bij bouw- en milieuvergunningen, en bij grondtransacties en civiele werken
 - Inzicht in grondstromen op basis van uitvoering van het Bouwstoffenbesluit. Doel hiervan is om gebieden met een goede bodemkwaliteit niet te vervuilen met grond van een minder goede kwaliteit.
 - Opstellen bodemkwaliteitskaarten als hulpmiddel bij het in beeld brengen van de bodemkwaliteit (conform het landelijk beleid), een efficiënte informatievoorziening en als hulpmiddel bij het ontwikkelen van beleid (zie actie 2).

13 AFVAL

Huidige situatie

Tot de reguliere gemeentelijke taken behoort het optimaal en efficiënt gescheiden inzamelen van huishoudelijk afval. Dit wordt gerealiseerd via diverse haalsystemen (zoals restafval, groente-, fruit- en tuinafval (GFT) en grof huisvuil). De gemeente hanteert sinds enkele jaren gedifferentieerde tarieven voor de inzameling van GFT en restafval (de afvalstoffenheffing is afhankelijk van het aantal aangeboden minicontainers per jaar). **Grof vuil wordt momenteel maandelijks op afroep opgehaald of kan (tegen betaling) worden gebracht naar de milieustraat in Gorredijk (groen afval is gratis).**

De inzamelresultaten worden in een registratiesysteem bijgehouden, met als doel om ontwikkelingen en trends te signaleren en op basis hiervan de afvalinzameling te optimaliseren.

Daarnaast voert de gemeente jaarlijks sorteerproeven uit van het restafval. Hieruit blijkt dat het restafval nog fracties bevat die gescheiden kunnen worden ingezameld.

Op landelijk niveau is in 2003 het landelijk Afvalbeheersplan vastgesteld. Duidelijk is dat niet alle doelen volledig haalbaar zijn voor plattelandsgemeenten. Dit geldt ook voor Opsterland.

Ten aanzien van zwerfafval, illegale stort en het illegaal afvalbranden is de gemeente niet pro-actief, maar reageert men vooral op klachten en meldingen.

Daarnaast organiseert de gemeente jaarlijks schoonmaakacties (Himmeldei) en vindt educatie plaats bij de scholen via het steunpunt NME (Natuur en Milieueducatie).

Ambitie

Optimaal blijven scheiden afvalstromen

Opsterland wil de huidige wijze van afvalinzameling voortzetten. Daarbij wil zij de mogelijkheden benutten om voor specifieke afvalstromen de inzamelresultaten te verbeteren, mits dit niet leidt tot significante verhogingen van de kosten.

Op basis van een bewonersonderzoek, gecombineerd met de resultaten van de afvalmonitoring en de sorteerproeven zal de gemeente eigen, realistische doelen vaststellen.

Doelen

1. Verbeteren inzamelresultaten door optimalisatie van haal- en brengsystemen, gekoppeld aan realistische (voor Opsterland haalbare) doelstellingen en het stimuleren van afvalpreventie
2. Geen verdere toename van de hoeveelheid zwerfafval, illegale stort en het illegaal afvalbranden
3. Bedrijven voldoen aan wettelijke regelgeving met betrekking tot afvalscheiding en inzameling
4. Toename betrokkenheid burgers en bedrijven
5. Waar mogelijk (en financieel haalbaar) nuttige toepassing van gemeentelijk afval (bijvoorbeeld snoeiafval)

Acties en projecten

1. *Verbeteren inzamelresultaten en stimuleren preventie, op basis van:*

- Uitvoeren bewonersonderzoek Afvalscheiding en Afvalpreventie (in samenwerking met Heerenveen en Ooststellingwerf). Dit onderzoek moet inzicht geven in de mate van afvalscheiding door de inwoners van Opsterland. Afhankelijk van de resultaten van dit onderzoek zal de gemeente maatregelen treffen voor een nog betere afvalscheiding, mits dit niet leidt tot significante verhogingen van de kosten
- Jaarlijkse beoordeling inzamelresultaten in een afvaljaarverslag, op basis van registratie, monitoring en sorteerproeven. Op basis daarvan worden in het jaarverslag tevens de verbeteracties voor het volgende jaar opgenomen, met daarbij een inschatting van de financiële consequenties.
- Optimalisering monitoringssysteem (regionale afstemming)
- Vertaling van de doelstellingen uit het Landelijk AfvalbeheersPlan naar gemeentelijke afvaldoelstellingen, die realistisch en haalbaar zijn voor een plattelands-gemeente als Opsterland.
- Voortzetten samenwerking (regionaal, provinciaal en eventueel private partijen)

2. *Geen verdere toename van de hoeveelheid zwerfafval, illegale stort en het illegaal afvalbranden*

Handhaving zwerfvuil, illegale stort en illegaal afvalbranden volgens het uitvoeringsprogramma handhaving. Zie hoofdstuk 10, vergunningverlening en handhaving.

3. *Bedrijven voldoen aan wettelijke regelgeving met betrekking tot afvalscheiding en inzameling*

Afvalvoorschriften in milieuvergunningen, en handhaving. Zie hoofdstuk 10.

- Voor het opnemen van afvalvoorschriften in milieuvergunningen stelt de gemeente specifieke beleidskaders vast (bijvoorbeeld over afvalpreventie)
- Handhaving volgens het handhavingsuitvoeringsprogramma.

4. *Toename betrokkenheid burgers en bedrijven*

- Intensivering voorlichting over afvalscheiding en afvalpreventie.
- Voortzetten Natuur- en milieueducatie (zie hoofdstuk 6)
- Voortzetten jaarlijkse Himmeldeï.
- **Onderzoek naar mogelijkheden om burgers meer te betrekken bij het schoonhouden (en eventueel onderhouden) van het openbaar groen**

5. *Nuttige toepassing van gemeentelijke afval*

- Bij landschap/plantsoen onderhoud komt veel snoeiafval vrij. Deze biomassa leent zich goed voor hergebruik door middel van bijvoorbeeld compostering of verbranding voor opwekking van warmte en/of elektriciteit. De gemeente gaat de mogelijkheden onderzoeken van een rendabele verwerking op gemeentelijke of regionale schaal. Hierbij spelen transportafstanden en mogelijkheden om het product af te zetten een rol.

14 GEMEENTELIJKE INTERNE MILIEUZORG

Huidige situatie

De gemeente veroorzaakt bij haar activiteiten milieubelasting. Op het gemeentekantoor wordt bijvoorbeeld papier en energie gebruikt. Daarnaast zijn er gemeentewerkplaatsen met diverse activiteiten, beheert de gemeente de eigen gebouwen (waaronder scholen) en vinden er werkzaamheden plaats aan wegbermen, wegen en de overige openbare ruimte. De gemeente is wat dit betreft een bedrijf als alle andere bedrijven. Als overheid heeft de gemeente echter, gelet op het landelijk beleid, een voorbeeldfunctie bij het uitoefenen van haar bedrijf, zeker ook omdat ze aan bedrijven in milieuvergunningen voorschriften oplegt. De gemeente geeft geen actieve structurele invulling aan haar voorbeeldfunctie.

Een mogelijkheid om de milieubelasting te verminderen is de invoering van een systeem van gemeentelijke interne milieuzorg (GIM). Dit heeft als doel het systematisch beheersen en zo veel mogelijk verminderen van de milieubelasting.

Hoewel een bedrijfsintern milieuzorgsysteem niet wettelijk verplicht is, wordt vanuit het landelijk beleid wel van alle gemeenten verwacht dat zij in 2004 een dergelijk systeem hebben (op het niveau van ISO 14001). Dit is vastgelegd in het landelijk programma "Met preventie naar duurzaam ondernemen". De gemeente Opsterland beschikt momenteel niet over zo'n systeem. Wel is er een plan van aanpak, maar dit is sterk verouderd.

Ambitie

De gemeente wil op een actieve manier invulling geven aan haar voorbeeldfunctie, door jaarlijks een of twee specifieke projecten

uit te voeren waarmee ze haar milieubelasting aantoonbaar terug dringt. De gemeente kiest daarbij voor een pragmatische aanpak.

Doelen

1. Terugdringen van de gemeentelijke milieubelasting door jaarlijks concrete projecten uit te voeren met aantoonbare milieuwinst
2. Als gemeente voldoen aan de milieuwet- en -regelgeving

Acties en projecten

1. *Terugdringen van de gemeentelijke milieubelasting*
De gemeente kiest per jaar twee milieuzorgacties waardoor ze de milieubelasting aantoonbaar terugdringt. Voorbeelden van onderwerpen zijn:
 - Duurzame inkoop (inkoop kantormaterialen, inkoop groene stroom)
 - Energie & water (energiebesparing gemeentelijke gebouwen)
 - Afval en papierDe uitvoering van milieuzorgactiviteiten gebeurt op basis van jaarlijks vast te stellen werkprogramma's.
2. *Als gemeente voldoen aan de milieuwet- en -regelgeving*
Uitgangspunt is dat alle gemeentelijke activiteiten voldoen aan de milieu wet- en -regelgeving. Dit betreft bijvoorbeeld de activiteiten in de gemeentelijke kantoren en werkplaatsen en onderhoud van de openbare ruimte (wegen, openbaar groen, riolering).
Alle gemeentelijke inrichtingen worden structureel bezocht, op basis van dezelfde systematiek als de andere bedrijven in de gemeente, om te controleren of ze voldoen aan de actuele wet- en regelgeving en of de benodigde vergunningen actueel zijn.

15 INSTRUMENTEN EN ORGANISATIE

Om dit milieubeleidsplan te kunnen realiseren, is het noodzakelijk inzicht te hebben in:

- de instrumenten die Opsterland gaat inzetten,
- de wijze waarop de milieutaken worden georganiseerd en
- de wijze waarop financiering plaats vindt.

Overzicht instrumenten

De instrumenten die de gemeente gaat inzetten zijn afhankelijk van de rol die de gemeente vervult, te weten:

- De gemeente als bevoegd gezag.
De gemeente is bevoegd gezag voor bijvoorbeeld een groot deel van de vergunningverlening en handhaving van de Wet milieubeheer, en het opstellen en handhaven van bestemmingsplannen. Instrumenten daarbij zijn de wet- en regelgeving, maar ook voorlichting en communicatie.
- De gemeente als initiatiefnemer of facilitator
De gemeente is een belangrijke initiatiefnemer als het gaat om bijvoorbeeld ruimtelijke ontwikkeling van de gemeente, en de wijze waarop milieu daarin een plek heeft. Instrumenten daarbij zijn met name de plannen die de gemeente maakt, en de daarbij behorende voorlichting en communicatie. Afhankelijk van het plan levert de gemeente ook een financiële bijdrage om het plan te realiseren.
- De gemeente als eigenaar, beheerder of opdrachtgever
Dit betreft bijvoorbeeld de gemeentelijke gebouwen, het beheer van de openbare ruimte, afvalinzameling, verkoop van grond, reconstructie van wegen en de aanleg van civiele werken. Ook hier zijn financiën en voorlichting/communicatie belangrijke instrumenten, maar ook het treffen van bepaalde voorzieningen

Een voorbeeld hiervan is het ter beschikking stellen van materiaal voor het uitvoeren van een zwerfvuilactie (Himmeldei), of het realiseren van verkeersdrempels om er voor te zorgen dat in de wijken niet harder dan 30 km per uur wordt gereden.

- De gemeente als dienstverlener.
De gemeente Opsterland vindt haar rol als dienstverlener belangrijk. Het vergroten van de klantgerichtheid is een van de speerpunten van de gemeentelijke organisatie.

Samenwerking

De gemeente kan het milieubeleidsplan niet alleen uitvoeren, maar is hierbij ook afhankelijk van andere partijen. Denk hierbij aan omliggende gemeenten, andere overheden, nutsbedrijven en projectontwikkelaars. Samenwerking met anderen wordt hierbij gezien als instrument.

Verbetering informatiestromen

Verder is het verbeteren van de interne informatiestromen van belang. Hierbij gaat het niet alleen om de inhoud, maar ook om de snelheid en de vorm (is de informatie begrijpelijk voor de ontvanger). Het verbeteren van de informatiestromen is een actie die bij verschillende milieuthema's is opgenomen, en zal daarmee de komende jaren zijn beslag krijgen.

Organisatie

Al sinds enige jaren beschouwt Opsterland milieu niet meer als een specifiek beleidsveld, maar als een integraal onderdeel van het totale takenpakket van de gemeente. De uitvoering van het milieubeleid is dan ook een verantwoordelijkheid van het gehele college van burgemeester en wethouders, waarbij vanzelfsprekend de portefeuillehouder milieu aanspreekpunt is.

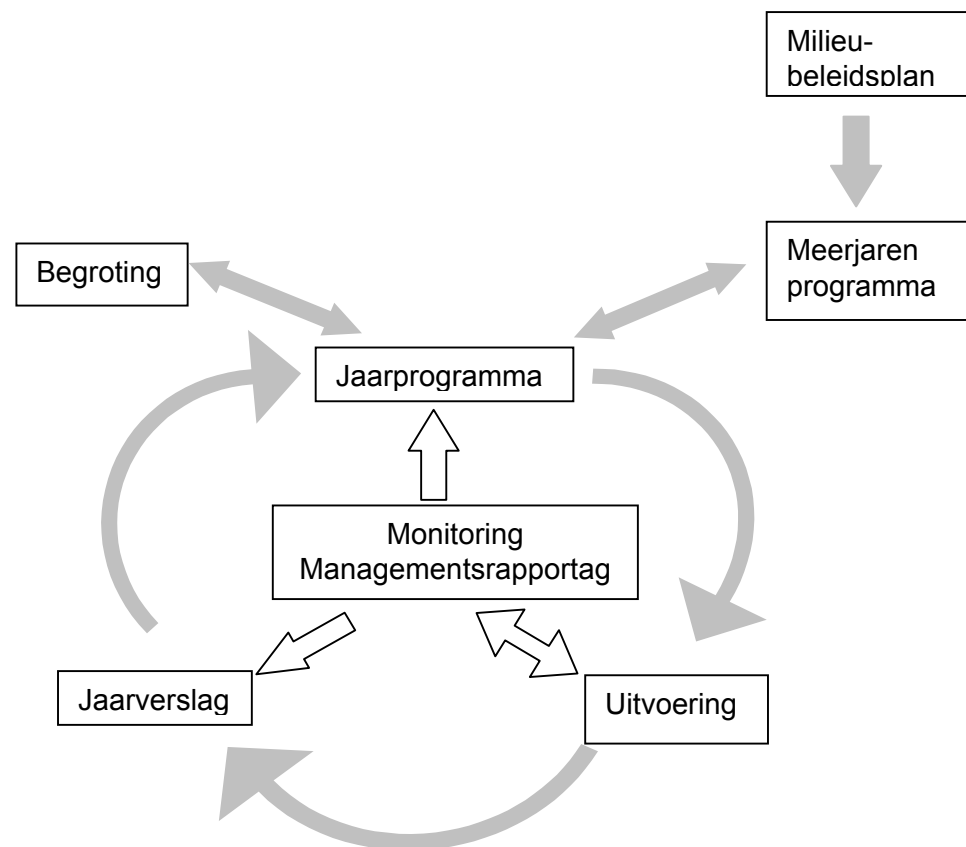
Op ambtelijk niveau ligt de verantwoordelijkheid bij het managementteam. De uitvoering ligt met name bij de afdelingen Ruimtelijke Ontwikkeling, Publiekszaken en Gemeentebedrijf. Elk afdelingshoofd moet zorg dragen voor de acties en projecten waarvoor hij of zij verantwoordelijk is. De afdeling Ruimtelijke Ontwikkelingen vervult daarbij een coördinerende rol, en is verantwoordelijk voor de vertaling van het meerjarenprogramma naar een jaarprogramma, de voortgangsbewaking van de uitvoering van het beleid (in het jaarverslag) en nieuwe (milieu)beleidsontwikkeling.

Meerjarenprogramma, jaarprogramma en begroting

Het milieubeleidsplan staat niet op zichzelf (zie schema). Het milieubeleidsplan wordt vertaald naar een meerjarenuitvoeringsprogramma, waarin de acties en projecten zijn gekoppeld aan:

- de benodigde middelen (geld en tijd),
- een planning (welk jaar) en
- de verantwoordelijke afdeling.

Op basis hiervan stelt de gemeente jaarlijks een jaarprogramma vast met de voor dat jaar beschikbare formatie en financiële middelen. Het vaststellen van het jaarprogramma wordt structureel gekoppeld aan het vaststellen van de begroting. Hiermee vormt het jaarprogramma een toetsingskader voor de interne taakuitvoering en voor externe verantwoording.

Jaarverslag en monitoring

Verantwoording van het gevoerde beleid vindt plaats in een milieujaarverslag. Dit verslag geeft de organisatie, het bestuur en externen (onder andere de VROM-inspectie, provincie Fryslân, burgers) inzicht in de uitgevoerde activiteiten.

Om de prestaties bij de uitvoering van het milieubeleidsplan op systematische wijze te meten, is het noodzakelijk te monitoren.

In dit milieubeleidsplan wordt onder monitoring uitsluitend verstaan het periodiek meten, bijhouden en volgen van de voortgang van de uitvoering van het milieubeleidsplan. Dit heeft tot doel om de voorgenomen prestaties inzichtelijk te maken en te kunnen toetsen. Monitoring is een instrument voor het periodiek aanleveren van informatie. Op basis van die informatie kan de gemeente, indien nodig, bijsturen. Op dit moment heeft het milieujaarverslag een monitoringsfunctie. Hierbij meet de gemeente echter op een beperkt aantal indicatoren. Na vaststelling van dit milieubeleidsplan zal het milieujaarverslag worden afgestemd op de in het milieubeleidsplan gestelde ambities en doelen.

Financiën

De uitvoering van het Milieubeleidsplan is, evenals die van andere gemeentelijke beleidsplannen, uiteraard afhankelijk van de beschikbare middelen binnen de gemeente en bij eventuele partners. In het uitvoeringsprogramma geeft de gemeente jaarlijks zowel de kosten als de dekking aan van de uit te voeren werkzaamheden. Het meerjarenprogramma geeft een meer globaal beeld over een langere periode. In het jaarprogramma zal de gemeente telkens opnieuw afwegen aan welke activiteiten tijd en geld moet worden besteed. Naast het bedrag dat in de begroting is opgenomen voor de uitvoering van milieutaken zitten er verspreid in de begroting milieugerelateerde budgetten, bijvoorbeeld bij afvalbeheer.

Uitvoering van het plan zal niet alleen worden gefinancierd vanuit de gemeentebegroting. In toenemende mate zal worden gezocht naar andere financieringsbronnen en zullen doelstellingen moeten worden gerealiseerd binnen projectbegrotingen. Ook nu al worden bestaande doelstellingen gerealiseerd met gelden uit de markt. Voorbeelden hiervan zijn het saneren van

bodemverontreinigingen. Voor het realiseren van bepaalde milieudoelstellingen zijn ook subsidies beschikbaar (bijvoorbeeld het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV)).

16 COLOFON

Opdrachtgever	: Gemeente Opsterland
Project	: Milieubeleidsplan
Dossier	: W0295.01.001
Omvang rapport	: 44 pagina's
Opdrachtnemer	: DHV Ruimte en Mobiliteit BV
Auteur	: Ronald Eenkhoorn
Bijdrage	: Martin Klooster
Projectleider	: Martin Klooster
Projectmanager	: Gerard Schippers
Datum	: 28 september 2005

BIJLAGE 1 Literatuur

1. Structuurplan
2. NMP4
3. Derde Milieubeleidsplan Fryslan
4. Vogel- en Habitatrichtlijn
5. Flora- en faunawet
6. Europese kaderrichtlijn Water
7. Notitie programmatisch handhaven
8. Gemeentelijk Landschapsbeleidsplan
9. Beleidsnota Duurzaam bouwen
10. Uitvoeringsprogramma klimaatbeleid
11. Verkeer- en vervoersplan
12. Activiteitenprogramma ROM 2004-2007
13. Gebiedsvisie beekdal Koningsdiep
14. recreatief toeristisch projectenplan A7 zone